

- I. Stručná charakteristika místní češtiny
- II. Historie vyučování v češtině v rumunských školách
- III. Působení učitelů z Čech
- IV. Vyučování češtiny v systému současného rumunského školství
- V. Práce českých učitelů od roku 1998

I. Stručná charakteristika místní češtiny

Pokud navštívíte část Rumunska zvanou Banát a zavítáte do některé z lokalit, ve kterých žijí Češi, určitě konstatujete, že místní čeština je velmi srozumitelná. Má sice své zvláštnosti, ale i bez jejich znalosti se s Čechy v Rumunsku bez problémů v základních situacích domluvíte.

Po nějaké době si však určitě všimnete, že rozdílů je oproti dnešní spisovné češtině spousta a že je spousta témat, o nichž si s Čechy v Rumunsku popovídáte jen velmi obtížně.

Nejprve tedy pokus o stručnou charakteristiku místní češtiny a typické jevy, o nichž by měl učitel ČJ vědět:

Češi odcházeli do Rumunska v letech 1820 -1830. Jednotlivé rodiny přicházely z různých lokalit, někdy i dost vzdálených (Klatovsko, Berounsko, Čáslavsko...), jejich čeština tedy musela být z hlediska nářečí značně rozdílná. Po nějakém čase došlo pochopitelně v každé z lokalit k nějakému sjednocení. Protože se lidé mezi sebou navštěvovali kvůli velkým vzdálenostem velmi zřídka, na každé vesnici vlastně vzniklo určité nářečí. To je dodnes znát, a pokud budete mezi Čechy v Rumunsku žít delší dobu, zjistíte rozdíly ve slovní zásobě (*kaluž - bara - kalaba*), v přízvuku (*voní to gernický - bigerský moc vytahujou*), v nářečních prvcích (*nyčko, béme, péme*).

Samozřejmě zjistíte, že češtinu v každé vesnici ovlivnil i častý styk s jinými jazyky v blízkém okolí. Velký vliv měla **němčina** (některé rodiny mohly být už v době příchodu smíšené česko-německé: Roth, Sauer, Vinsch, Šnaider, Altman..., úřední jazyk byla němčina, služba ve vojsku, vliv obou světových válek - národnostní uvědomění). Proto je počet dodnes používaných německých slov značný (*luft, cuk, ksicht, heiß...*). V některých oblastech (Svatá Helena, Zlatica) češtinu ovlivnil častý **styk se Srby** (*baž, kyšná voda, líčí na něj...*). Poměrně malý vliv zanechala **maďarština**, přestože byla úředním jazykem přes 50 let (1867 - 1914) a ti nejstarší se jí museli učit ve škole (Eibenthal - Ujbánie).

Největší vliv pak má samozřejmě **rumunština**. Dnes jsou všichni Češi bilingvní, i ta nejstarší generace mluví a rozumí rumunsky velmi dobře. Přesto rodilý Rumun Čecha podle jeho řeči pozná (překládání, kostel). Češi z rumunštiny převzali některé fráze (*Ce mai faci? - Co ještě děláte?*), často se v jejich řeči projevuje rumunský slovosled (občas jiné řazení podstatného a přídavného jména), občas přebírají rumunská slova (částice *makar, barem*), některá převzatá slova počešťují (*skapat, deskurkat - deskurkýrovat, primáři, politiciáni*). Technickou terminologii přebírají z rumunštiny zcela, někdy zařadí jen slovo (*bek, mašina, avion*), někdy raději přejdou do rumunštiny zcela (oprava auta, práce v dolech).

II. Historie vyučování v češtině ve školách

Ve školách se zpočátku vyučovalo německy, později maďarsky. Od roku 1919 pak rumunsky. Česky se ve školách vyučovalo dlouhou dobu neoficiálně, ale nikdo tomu nebránil. Pokud měl učitel kvalifikaci, což bylo poměrně zřídka, bylo na něm, jaký vyučovací jazyk zvolí. Používané učebnice však byly rumunské, takže se dá předpokládat, že vyučovacím jazykem byla pouze rumunština.

Situace se radikálně změnila v 70. letech minulého století. Tehdy došlo k několika důležitým událostem:

1) Inspektor pro slovenskou menšinu na rumunském ministerstvu školství dostal na starosti i českou menšinu.

2) Několik dětí (nar. 1957-1958) začalo studovat na slovenském pedagogickém lyceu v Nadlaku (někteří působí dodnes). To proběhlo ještě několikrát, poslední studenti v Nadlaku skončili v roce 2000.

3) Vznikly učebnice češtiny od dvojice Tiberiu - Pleter, které se téměř bez úprav používají na I. stupni dosud.

Tento stav trvá dodnes. Lze říci, že rumunské zákony jsou vůči menšinám obecně velmi vstřícné. Uvádíme několik příkladů:

- česká menšina má svého zástupce v rumunském parlamentu
- Češi jako menšina mají výjimku v tabulkových počtech dětí, proto dosud existují české školy i s velmi malým počtem žáků (Biger, Gernik, dlouho Rovensko, Šumice).
- Češi mají stále svoji inspektorku na rumunském ministerstvu školství (V. Timarová)
- všechny rumunské učebnice pro I. stupeň byly přeloženy a vydány v češtině v nákladu 500 ks
- na II. stupni se v 6. a 7. třídě vyučuje v rámci dějepisu předmět Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku, existuje i dvojdílná učebnice od autorky Aleny Gecse
- české děti se mohou účastnit soutěží v národních jazycích, které pořádá a platí rumunské ministerstvo školství.

III. Působení učitelů z Čech

Čeští učitelé byli do oblasti vysláni poměrně pozdě - téměř 30 let po příchodu prvních rodin do Banátu. Na četné žádosti odpověděla vláda Habsburské monarchie a vyslala první učitele v roce 1858 (Vincent Zamouřil, Jindřich Schlögel). Čeští učitelé zde s jistými obtížemi působili i v době, kdy Banát připadl do Uher. Pouze v posledních letech existence monarchie začala být maďarizace velmi důsledná. Tak jako rakouská vláda se zachovala i československá vláda po roce 1918. Československý ústav zahraniční zajistil vysílání tzv. smluvních sil - učitelé Nejedlý, Karban, Palfi, Mareš - 1924). Čeští učitelé byli do oblasti vysíláni vždy, když byl nedostatek místních. To trvalo až do II. světové války, kdy tento systém zrušil fašistický Antonescův režim.

Čeští učitelé už tehdy vyučovali český jazyk, hudbu a vlastivědu. Stav tehdejší češtiny po 100 letech vystihl učitel Josef Nejedlý působící v Eibenthale: „Češi

hovoří česky velmi dobře, pravopis však neovládá téměř nikdo z nich.“ (Urban, 1929).

V poválečných letech byli učitelé vysíláni pouze sporadicky. Po roce 1968 ustalo vysílání učitelů zcela.

A tak mohla slavná etnografická výprava v polovině šedesátých let konstatovat stejný stav, jako učitelé v letech třicátých...

K návratu českých učitelů došlo po roce 1990, kdy začali působit na slovenském lyceu v Nadlaku. Zcela oficiálně se učitelé do českých škol v Banátu vrátili v roce 1998, kdy jejich vysílání začal v koordinaci s MZV ČR zajišťovat Dům zahraničních služeb, dnes Dům zahraniční spolupráce.

IV. Vyučování češtiny v systému současného rumunského školství

Pokud ve vesnicích existuje česká základní škola (Svatá Helena, Gernik, Bigr), je zde vyučování v mateřské školce a na I. stupni ZŠ v českém jazyce. Na II. stupni je pak čeština vyučována jako povinně volitelný předmět (obligator) s dotací tři hodiny týdně.

Na každé škole je místní učitel (buď kvalifikovaný, nebo se zkouškou), jehož práci občas kontroluje inspektorátem jmenovaný metodik pro výuku ČJ. Ti jsou v současné době dva. Práci koordinuje inspektor ministerstva školství.

Pro výuku ČJ byly vytvořeny osnovy, existují v Rumunsku vydané učebnice ČJ pro I. stupeň ZŠ. Učebnice z ČR mohou být využity jako doplňkový materiál. Práce dětí je normálně známkována podle systému rumunské klasifikace (10 - 1). Zajímavé je, že děti nejsou známkovány průběžně. Za pololetí by měly dostat minimálně 4 známky za testy (tezě), které se archivují.

Nejlepší děti se pravidelně účastní Olympiády ve slovanských jazycích, kterou pořádá rumunské ministerstvo školství.

České střední ani vysoké školy v Rumunsku nejsou.

V. Práce českých učitelů od roku 1998

- od roku 1998 čtyři, dnes dva učitelé
- funkce asistentů pro výuku českého jazyka
- úkoly: vyučovat; metodicky vést místní učitele; vést kroužky; podílet se na školních i mimoškolních akcích

Výsledky:

- děti na středních školách v ČR (tyto děti však musí na zvládnutí ČJ vynakládat velké úsilí)

- pokud se dostanou na VŠ, využívají jedno - dvousemestrální kurzy ČJ, jinak neuspějí

- ! kolem 20 lidí, kteří pracují jako překladatelé - tlumočníci buď samostatně nebo pro české firmy působící v Rumunsku

